

Συνέντευξη του καθηγητή Γιώργου Ρούση στη Νόρα Ράλλη

Αναδημοσίευση από την Εφημερίδα των Συντακτών

Συντάκτης: **Νόρα Ράλλη**

Κατά πόσο ορίζει το ρολόι όχι μόνο τον ρυθμό παραγωγής αλλά και την καθημερινή ζωή; Μήπως τελικά δεν είναι το «ρολόι», αλλά η σχέση εκμετάλλευσης ανθρώπου από άνθρωπο που καθορίζει τον χρόνο; Και πώς εξηγείται ο παραλογισμός, από τη μια, οι παραγωγικές δυνάμεις να είναι πιο αναπτυγμένες από ποτέ και, από την άλλη, ούτε καν ο ελεύθερος χρόνος να μην ανήκει στον εργαζόμενο;

Σε αυτό ακριβώς απαντά ο γνωστός αγωνιστής-διανοητής της Αριστεράς, καθηγητής Πολιτικής Θεωρίας, Γιώργος Ρούσης, ο οποίος, μέσα από το τελευταίο του, πολυαναμενόμενο βιβλίο **«Ο ελεύθερος χρόνος μέτρο του πλούτου - Αντί να χάνουμε τη ζωή κερδίζοντάς την»** (μόλις κυκλοφόρησε από τις εκδόσεις Γκοβόστη), εξηγεί πού οφείλεται αυτός ο παραλογισμός και πώς μπορεί ν' ανατραπεί.

• **Αποτελεί σύμπτωση ότι η αντίληψή μας για τον χρόνο αλλάζει με την εμφάνιση μεγάλων ρολογιών στα καμπαναριά των μεσαιωνικών εκκλησιών (άρα, ο Θεός ορίζει τον χρόνο), ενώ οδηγούμαστε προς τη νεωτερική Ευρώπη;**

Η αναβάθμιση του ρόλου του ρολογιού στην καθημερινότητα των ανθρώπων ήταν αποτέλεσμα της κυριαρχίας της αρχής «ο χρόνος είναι χρήμα», δηλαδή ο χρόνος εργασίας του εργάτη είναι κέρδος για το κεφάλαιο. Αυτή η αρχή επιβλήθηκε όταν ξεκίνησε η κυριαρχία της καπιταλιστικής παραγωγής, θεμέλιο της οποίας είναι ένα τμήμα του χρόνου του εργαζόμενου να δαπανάται για την απόσπαση υπεραξίας υπέρ του

κεφαλαίου.

Τότε ήταν και που η καταναγκαστική εργασία από ποινή για το προπατορικό αμάρτημα άρχισε να εντοπίζεται σαν ευλογία Θεού! Από αυτή την άποψη, είναι λάθος να κάνουμε λόγο σήμερα για επιστροφή στον Μεσαίωνα και τη φεουδαρχία. Μάλλον για επιστροφή στον πιο άγριο καπιταλισμό πρόκειται.

• Το πέρασμα στη βιομηχανοποίηση της παραγωγής συνέπεσε και με τη νευτώνεια εικόνα για τον κόσμο ως ένα «καλοκουρδισμένο ρολόι». Κατά πόσο αυτό καθόρισε τη σχέση εργασίας - χρόνου;

Η Βιομηχανική Επανάσταση και η συνεπαγόμενη οργάνωση της παραγωγής δεν ήταν προϊόν κάποιας αντίληψης περί λειτουργίας του κόσμου «σαν καλοκουρδισμένο ρολόι» ή της όποιας άλλης αντίληψης. Αλλωστε δεν είναι οι ιδέες που καθορίζουν την πραγματικότητα αλλά το αντίστροφο: η πραγματικότητα είναι που γεννά τις ιδέες.

Η βιομηχανική οργάνωση της παραγωγής, ο τειλορισμός, ο φορντισμός, ο τογιοτισμός, όλα είναι μορφές οργάνωσης που αντιστοιχούν στον εκμεταλλευτικό χαρακτήρα της βιομηχανικής καπιταλιστικής παραγωγής και προφανώς πρέπει να ξεπεραστούν στον σοσιαλισμό, κατώτερη φάση της κομμουνιστικής κοινωνίας, και όχι να αξιοποιηθούν όπως το επεδίωξε ο Λένιν κάτω από την πίεση των ιδιαίτερων τραγικών συνθηκών της Ρωσίας.

• Παρ' όλους τους εργατικούς αγώνες και τις όποιες τεχνολογικές εξελίξεις στα μέσα παραγωγής, η μείωση του εργασιακού χρόνου δεν συντελείται προς όφελος του ελεύθερου χρόνου των εργαζομένων. Μπορεί αυτό ν' ανατραπεί;

Δεν θεωρώ ότι οι εργατικοί αγώνες δεν συνέβαλαν στην αξιοποίηση της ανάπτυξης των παραγωγικών δυνάμεων για τη μείωση του χρόνου εργασίας. Κάθε άλλο. Το πέρασμα στο οκτάωρο από τα βάνουσα ωράρια τα οποία εφαρμόζονταν ακόμη και σε ανήλικα παιδιά, είναι βέβαιο ότι οφείλεται σε αυτούς τους αγώνες.

Το ζήτημα είναι ότι στην εποχή μας η δυνατότητα απελευθέρωσης ζωντανής εργασίας που προσφέρει η αυτοματοποίηση και η μετατροπή της επιστήμης και της τεχνικής σε άμεσες παραγωγικές δυνάμεις, αντί να αξιοποιούνται προς όφελος των εργαζομένων, μεταφράζονται από το κεφάλαιο (το οποίο θρέφεται μόνον από τη ζωντανή εργασία) σε ανεργία και ένταση της εκμετάλλευσης, για όσους συνεχίζουν να εργάζονται.

Αυτό δεν είναι δυνατόν να ανατραπεί παρά μόνον με ριζοσπαστικές αντικαπιταλιστικές

μεταρρυθμίσεις και τελικά με την ανατροπή του ίδιου του κεφαλαίου και της παραγωγής, που στηρίζεται στην ιδιωτική ιδιοκτησία στα μέσα παραγωγής.

• Από τη μια έχουμε τον χρόνο ως μέτρο του ρυθμού παραγωγής και από την άλλη τον ελεύθερο χρόνο ως μέτρο του πλούτου. Συνταιριάζονται;

Από τη μια έχουμε την ταξική εκμεταλλευτική κοινωνία, η οποία στηρίζεται στην καταναγκαστική μισθωτή εργασία, όπου ο δήθεν ελεύθερος χρόνος είναι στην πραγματικότητα ανελεύθερος.

Και από την άλλη, έχουμε τη δυνατότητα περάσματος σε μια κομμουνιστική κοινωνία, όπου το μέτρο του πλούτου θα είναι ο ελεύθερος χρόνος, και όχι ο χρόνος της μισθωτής εργασίας. Ή, ακόμα καλύτερα, η κυριαρχία του χρόνου της αναγκαίας για την κάλυψη των βιοποριστικών αναγκών, εργασίας.

• Τέλος, δεν θα μπορούσα να μην αναφερθώ στο «Δικαίωμα στην τεμπελιά» του Λαφάργκ, ο οποίος ουσιαστικά επιτίθεται και στον ίδιο τον εργάτη που δεν διεκδικεί το δικαίωμά του στον ελεύθερο χρόνο. Μήπως τελικά ο εργάτης δεν είναι πάντα μόνο το θύμα;

Κατ' αρχάς να ξεκαθαρίσουμε ότι όταν κάνω λόγο για κυριαρχία του ελεύθερου χρόνου, δεν εννοώ την κυριαρχία της οκνηρίας, αλλά μιας πολυπόικιλης και όχι μονομερούς ελεύθερης δραστηριότητας.

Αλλωστε, μην ξεχνάμε πως η απόφαση του ζεύγους Λαφάργκ να δώσουν τέλος στη ζωή τους όταν έφθασαν στα γηρατεία, πάρθηκε επειδή δεν θα είχαν πια τη δυνατότητα να αξιοποιούν τον χρόνο τους ελεύθερα και ολοκληρωτικά. Κατά δεύτερο, ο εκμεταλλευόμενος και όχι μόνον ο εργάτης, είναι πάντα θύμα της εκμετάλλευσής του, ακόμη και όταν δεν έχει συνείδηση αυτού του γεγονότος.

Στην πραγματικότητα, ακόμη και γι' αυτήν του την υστέρηση, την ευθύνη φέρει το κεφάλαιο, το οποίο, είτε με τη βία είτε με την αποξένωση των εργαζομένων, τους οδηγεί στη μη διεκδίκηση της απελευθέρωσής τους. Το ζητούμενο είναι όσοι έχουμε συνειδητοποιήσει αυτήν την κατάσταση, καθώς και την αντικειμενική σήμερα δυνατότητα υπέρβασής της, να συμβάλουμε στην ανάδειξη της εν δυνάμει επαναστατικής συνείδησης των εργαζομένων.

Και αυτός είναι ένας από τους στόχους του βιβλίου μου. Όπως και το ν' ανιχνεύσει τον

δρόμο μέσα από τον οποίο θα οδηγηθούμε στην ανατροπή του καπιταλισμού και στον κομμουνισμό.

Ο Γιώργος Ρούσης είναι καθηγητής Πολιτικής Θεωρίας και συγγραφέας

Πηγή: efsyn.gr